

Pázmány Péter kritikai kiadás

Az NKFI/OTKA K 115859. sz. pályázat záró beszámolója a 2015–2019 futamidejű projektről,
A beszámolót készítette Hargittay Emil projektvezető, 2019. szeptember 3.

I. Kutatási előzmények

A „Pázmány Péter kritikai kiadás” elnevezésű OTKA-pályázatban Pázmány Péter (1570–1637) kardinálisnak, a magyarországi barokk irodalom meghatározó és talán legnagyobb hatású alakjának a műveit rendezi kritikai kiadásban sajtó alá a munkacsoport. Az elvégzett munka alapján tudományosan meghatározható lesz a szerző írásmódja, kapcsolódása a hasonló európai műfajokhoz (hitviták, imádságok, prédikációk). A kutatás feltárja Pázmány forrásbázisait, citátumainak hitelességét és szövegein keresztül viszonyát korának irodalmához, művelődéstörténetéhez és vallási felekezeteihez. A 2015–2019. közötti időszak pályázatát két korábbi OTKA-pályázat előzte meg: 2003 és 2006 valamint 2007 és 2011 között. 2019-ben a „Pázmány Péter Művei” című kritikai kiadás-sorozatban a 10. kötet jelent meg.

II. A 2015 és 2019 között elvégzett munka: a kritikai kiadás kötetei

A kutatás célkitűzése volt a 2000-ben megindult Pázmány Péter kritikai kiadás folytatása. A pályázatban hat kötet (= nyolc Pázmány-mű) kiadás *előtti* befejezése, az elvégzendő kutatások alapján kötetkéziratok elkészítése szerepel. A pályázat befejezéséig az alábbi kötetek kézirateit sikerült lezárni, melyek tartalmazzák az eredeti művek szövegének átírását és a szükséges szövegkritikai és tárgyi jegyzeteket:

1. Keresztyéni felelet (1607)
2. Calvinus Hiszekegye (1609)
3. Alvinczi megrostálása (1609)
4. Peniculus papporum (1610, 1611)
5. Öt szép levél (1609) és az Öt levél (1613) (= két Pázmány-mű)
6. Posonban lött prédikáció (1610) és a Pünkösdi utáni X. vasárnapi prédikáció (1636) (= két Pázmány-mű).

A pályázatban vállalt további feladat volt Pázmány fő művének, a *Kalauznak* (1637) az ellenőrzött begépelése. Ugyancsak további vállalt feladat volt a témavezető által elkészítendő nagyobb tanulmány Pázmány Péter írói módszeréről. Az elkészült monográfiában nemcsak a négy

év alatt elvégzett kutatások tanulságai szerepelnek, hanem Pázmány későbbi, a *Kalauz* megjelenése (1613) utáni művei szövegszerű belső összefüggéseinek feltárása is a további, a kritikai kiadásra vonatkozó kutatások érdekében.

A fent megjelölt feladatokat a kutatócsoportnak sikerült maradéktalanul megvalósítania, sőt a vállaltnál többet tudott nyújtani a publikációk segítségével. A projekt ugyanis eredetileg csakis *kutatómunkát* vállalt, kötetek kiadása nélkül. A vállalt hat kéziratnak mindegyike elkészült, ugyanakkor jelentős előrelépésnek tekinthető, hogy a hat kötet közül – további külső pályázatok segítségével –három nyomtatásban is megjelent. Megjelent továbbá a projektvezető által vállalt munka is, a pályázat futamideje alatt benyújtott MTA doktori értekezésének kiegészített változataként.

Az itt említett megjelent kötetek a következők:

- PÁZMÁNY Péter, *Keresztyéni felelet a megdűcsöült szentek tiszteletirül, értünk való könyörgésekrül és segítségül hívásokrul (1607)*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket készítette AJKAY Alinka, Budapest: Universitas Kiadó, 2016, 425 p. (Pázmány Péter Művei 8.) (kritikai kiadás, ISBN:978-963-9671-57-7) – A kötet lektorai voltak: Bitskey István és Vadai István.
- PÁZMÁNY Péter, *Alvinczi feleletének megrostálása (1609)*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket készítette BÁTHORY Orsolya, Budapest: Universitas Kiadó, 2017, 222 p. (Pázmány Péter Művei 9.) (kritikai kiadás, ISBN: 978-963-9671-64-5) – A kötet lektorai voltak: Ajkay Alinka, Vadai István.
- PÁZMÁNY Péter, *Egy keresztyén prédikátortúl, S.T.D.P.P. az kassai nevezetes tanítóhoz, Alvinczi Péter uramhoz íratott öt szép levél (1609) – Egy tudakozó prédikátor nevével íratott öt levél (1613)*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket készítette HORVÁTH Csaba Péter, Budapest: Universitas Kiadó, 2019, 528 p. (Pázmány Péter Művei 10.) (kritikai kiadás, ISBN: 978-963-9671-76-8) – A kötet lektorai voltak: Bajáki Rita, Balázs Mihály, Vadai István.
- Hargittay Emil, *Pázmány Péter írói módszere: a Kalauz és a vitairatok újraírása*, Bp., Universitas Kiadó, 2019, 272 p. (ISBN 978-963-9671-77-5) A kötet lektora volt: Ajkay Alinka.

A fenti megjelent köteteken kívül az alábbi, a pályázatban kitűzött feladatok valósultak meg. Elkészült kéziratok: *Calvinus Hiszekegye* (1609) – Ajkay Alinka; *Peniculus papporum* (1610, 1611) – Báthory Orsolya; *Posonban lött prédikáció* (1610) és a *Pünkösdi utáni X. vasárnapi prédikáció* (1636) – Horváth Mária, Bajáki Rita. Ez utóbbi kötet az NKA könyvkiadási pályázatán már nyert, a kötet megjelenése 2020 első felében esedékes.

A projekt tervének megfelelően elkészült Pázmány fő művének, a *Kalauznak* az adatbevitel, ami egy ellenőrzött begépelést jelent. Nagy részét Vámos Violetta készítette el, Horváth Csaba Péter segítségével. A begépelés kétharmadát még a 2018-ban elhunyt Vadai István ellenőrizte.

A kritikai kiadás elkészítése során néhány alapvető megállapításra jutottunk, melyek rövid összefoglalásban a következők.

1) *Út a Kalauzig és a Kalauz centrális szerepe.* Nyilvánvaló, hogy a túlnyomórészt vitairatokat tartalmazó életmű a *Kalauz* első és második kiadása köré szerveződik. A kontroverzia alapkérdéseinek összefoglalására már a grazi időszakban megjelent *Tíz bizonyágban* kísérletet tett Pázmány, s ez az újraírt műve alkotta terjedelmileg is a legfontosabb részét a *Kalauz* első kiadásának. Ugyanakkor Pázmány 1613 előtt írt minden vitairata valamilyen formában helyet kapott a *Kalauz* 1613. évi kiadásában, szinte mindig újraírva. Pázmány ügyelt arra, hogy az egyébként tartalmilag átdolgozatlan műveinek újabb kiadásai az újraszédések alkalmával lehetőleg megtisztuljanak a sajtóhibáktól. Ugyanakkor az újabb kiadások alkalmával is törekedett a legalább stilisztikai-nyelvi szempontú átalakításokra. Ebben a vonatkozásban a legjellemzőbb teljesítmény a *Kalauz* harmadik kiadása (1637), amely igen sok apró átalakítást tartalmaz a második kiadáshoz (1623) képest. A harmadik kiadás helyenként tartalmilag is bővült. A *Kalauz* jelentős tartalmi változtatásait egyébként már a tizenöt könyvre növelt második kiadás magában foglalja, ezért ez az átdolgozás terjedelmi növekedést is eredményezett. Minthogy az 1613. évi első és az 1623. évi második kiadást követően Pázmány új vitairatokban védte művét, a *Kalauz* kisugárzása további műveire életének végéig megfigyelhető.

Részletes vizsgálatok szükségesek még ahhoz, hogy Pázmány grazi teológiai, sőt filozófiai műveinek, előadásainak a hatását pontosan kimutathassuk az életműben. A *Diatriba theologicát* (1605), amely ugyan alkalomhoz kötöttségét tekintve csak részben tekinthető vitairatnak, felhasználta a *Kalauzban*, sőt a két grazi időszak között keletkezett *Felelet*, továbbá a *Tíz*

bizonyosság, a *Rövid tanúság*, a *Keresztyéni felelet* és a grazi *Diatriba* között is vannak szövegszerű összefüggések. A teológiai művekkel való kapcsolathoz az is hozzátartozik, hogy az élete végén átdolgozott *De Fide* traktátusába a *Kalauz*ból emelt át részleteket.

A kompilációs átdolgozó technika következtében nem található vitairat Pázmány életművében, amely önmagában, elszigetelten állna. Az aktuális politikai eseményekkel foglalkozó, 1620-ban latinul, németül és magyarul megjelent röpiratok érvelési anyagában is számos kapcsolódási pont található a hitvitákkal. A fentiekből elvszerűen következik, hogy Pázmány további, egynél több kiadásban megjelent művei sem nélkülözik a kompilációs-átdolgozó szövegalkítás sajátosságait. Megemlíthető a négy – átdolgozott – kiadásban kiadott *Imádságos könyv* (1606, 1610, 1625, 1631) vagy akár az az 1636. évi prédikációgyűjteménybe átalakítva fölvetett beszéd, amelynek alapja az „Egy keresztyen halgatótúl az eleven nyelv után, írásban foglaltatot” és 1610-ben már megjelent *Posonban lött prédikáció* szövege volt.

2) *Két írói korszak*. Jelen munka részmunkálatai világosan érzékeltetik Pázmány írói működésének két nagy korszakát: a *Kalauz* első kiadásig (1613) és az ezt követő időszakot a *Prédikációk* (1636) és a *Kalauz* utolsó megjelenéséig (1637). E két korszak természetesen nem választható el élesen, az 1613 után készült szövegek megszerkesztése és újraírása ezt nyilvánvalóvá teszi. Élete fő művének a *Kalauzt* tartjuk. Pázmány már korai, grazi időszakában eltervezte egy átfogó protestánsellenes vitairat kidolgozását. Ez a munka a *Tíz bizonyosság* volt, amelyet 1605-ben ki is adott. Közben el kellett készítenie a Magyar István elleni *Feleletet*. Pázmány itt is átfogó cáfolatát kívánta adni a vitatott kérdéseknek, azonban a vitapartner érveit teológiai síkra terelte. 1607-től, Magyarországra való költözése után a hétköznapi politikai és egyházi ügyekbe kapcsolódván gyorsan reagált a fölvetődött kérdésekre és vitatémákra. Ekkor készült műveit, azok tartalmát szinte hiánytalanul értékesítette a *Kalauz* első kiadásában: vagy az ott megjelent tizennégy könyv valamelyikében, vagy appendixként hozzátácsolva a nagy műhöz. Pázmány 1616-ban érsek lett, ez azonban nem jelentette azt, hogy az író tollat a pásztorbotra cserélte volna. Írói tevékenységével nem hagyott fel 1616 után sem, írói munkássága nem csökkent, sőt az ezt követő két évtizedben vitairatain kívül olyan maradandó alkotásokat hozott létre, mint a Kempis-fordítás (1624) a *Prédikációk* (1636), valamint *Imádságos könyvének* harmadik és negyedik kiadása. A leglátványosabb terület, amelyen továbbra is legtöbbet alkotott 1613 után is: a vitairodalom. Pázmány 1613 után tizenegy újabb vitairatot adott ki, melyek részben a *Kalauz* anyagára támaszkodtak, részben viszontválaszok voltak az azokat és a *Kalauzt* ért támadásokra. Ezek közül a legjelentősebb, a wittenbergi Balduinus támadása következtében a nemzetközi kontroverzia területére is kilépő, a *Setét hajnalcsillag után bujdosó*

lutheristák vezetője (1627), amely egyben a legterjedelmesebb is. Mindeközben Pázmány folyamatosan fejlesztette a *Kalauz* szövegét. Balduinus még a *Kalauz* első kiadására írt cáfolatot, de mire ez megjelent (1626), már napvilágot látott a *Kalauz* második kiadása is 1623-ban. Pázmány Balduinusnak írt válaszában már többször hivatkozott erre a második kiadásra. Ez nem egyszerű redakciója az első kiadásnak, hanem – az appendixekkel együtt mintegy egyharmados bővítése és a szöveg aprólékos átírása, amely az appendixek jelentős megváltoztatását is eredményezte. A *Kalauz* három kiadásában csak két appendix jelent meg mindhárom alkalommal: a *Mahomet vallása* és *A görögök szakadásáról*. A *Kalauz* második kiadása a tizennégy könyvből álló első kiadást bővítette tizenöt könyvre, az első kiadás egyik appendixét (*Öt levél*) kompilálta a tizenötödik könyvvé úgy, hogy a szövegen igen jelentős változtatásokat hajtott végre a levélforma megszüntetésével. A *Kalauz* első kiadását követték a lutheránusokkal folytatott viták a tízes években, majd a második kiadását újabb hitvita-csoport követte, melyben olyan jelentős alkotások foglaltak helyet, mint a *Setét hajnalcsillag* és a kontroverzia lényegét absztraháltan megragadó *Az Szentírásról és az Anyaszentegyházról* című szintézis, nem sokkal Kálvin *Institutiójának* Szenci Molnár Albert által készített magyar fordítása után. Pázmány a harmincas években már dolgozott a *Kalauz* harmadik kiadásán. Néhány bekezdésnyi új szövegen túl most már nagyobb kompilációs eljárást nem látunk, apró szövegmódosítások azonban igen sok helyen előfordulnak. Ezek nem csupán helyesírási, hanem stílári-retorikai módosítások, újabb bekezdések bizonyosan nem tartozhattak csupán a nyomdászok kompetenciájába. E harmadik kiadás már csak halála után jelenhetett meg, mutatja ezt az az egyszerű címlap is, amely az első két kiadás díszcímlapjaihoz képest puritán keretdíszével végletes egyszerűsödést (és költségkímélőbb megoldást) jelent. Ilyen módon, ha a *Kalauz*ról beszélünk, soha nem mindegy, hogy melyik kiadását tekintjük.

3) *A Kalauz műfaji kérdései*. A *Kalauz* geneziséét vizsgálva a *Felelettől* és a *Tíz bizonyágtól* a harmadik kiadásig, erőteljesen vetődik fel a műfajiság kérdése. A *Kalauz* egyszerre teológiai szintézis és vitairat, de a vitairatok velejáró személyeskedéséből, a személyeskedések éléből kevesebb van meg benne. A *Kalauz* műfaji és szemléletbeli sajátosságait elemezve a tudós teológia, a kérlelhetetlenül érvelő polémia és a helyenként kimutatható ökumenizmus mellett utalni kell még a szintén jellemző Regnum Marianum gondolatára, főleg a címlapok vonatkozásában. Nyilvánvaló lehet, hogy a *Kalauz*nak az életművön belüli saját „újszerűsége” meglehetősen viszonylagos: szinte bárhol ütjük föl a nagy művet, az az érzésünk támad, hogy a szöveget valahol már olvastuk, ráismerhetünk Pázmány valamely korábban kiadott írására. A korábbi szövegek sem érintetlenül kerültek a későbbi kiadásokba, apróbb-nagyobb javítások ezreit fedezhetjük fel. Pázmány esetében azt mondhatjuk, a strukturális egység úgy valósul meg, hogy

a *Kalauz* teológiai értelemben megalapozott és kiegészített *hitviták sorává* válik. A beépített korábbi művek közül is a *Tíz bizonyosság* a legfontosabb, terjedelmileg mindenképpen. Ez alkotja a III. könyv törzsét, a III. könyvét, amely a tizenöt közül a legterjedelmesebb, az egész műnek mintegy 30 %-a. A *Kalauz*ban a dogmatikus és apologetikus teológia valamint a polémia ötvöződik, mégpedig viszonylag pontosan elválasztható módon, mennyiségileg a polémia javára. Az arányokat tekintve a *Kalauz* egyharmada nem vitázó szándékkal, stílusban és módszerrel készült, a fennmaradó kétharmad rész azonban kontroverz szöveg, mégpedig a korábbi művekből való átvétellel. Arra a sarkított kérdésre tehát, hogy a *Kalauz* műfaja teológiai értekezés-e vagy hitvita, a fentiek alapján az utóbbi mellett kell állást foglalnunk. Minthogy azonban egyharmad résznyi önálló teológiai fejtegetésekkel bővült az új szerkezet, új minőség is jött létre, amit maga Pázmány határozott meg a címben, s még hangsúlyosabban a harmadik kiadás új, kibővített címében: a műfaj „kalauz”, „hodoegus”, azaz „útmutató”, „Wegweiser”. Nem teológiai traktátus tehát (mint grazi előadásai), nem oktatásban használható rendszerező anyag (mint Bellarmino *Disputationese*), hanem gyakorlati útmutató azok számára, akik a katolikus hit igazságait keresik a korszak polemizáló világában. A szerkezet által kialakított új műfaji minőség nem szüntette meg a stílusbeli kettősséget. A teológiai részekben a nyelvújító erőfeszítésével magyaráította a még élő és használt latin terminológiát, a vitatkozó részekben pedig sok helyen megtartotta a hitviták hétköznapi erőteljes, helyenként durva és könyörtelen, de a tudás hatalmával megtámogatott stílusát.

Külön vizsgálatot érdemel majd annak kérdése, hogy Pázmány teológiájában megmaradt-e a grazi professzorsága idején kifejtettek szintjén, vagy ezen a területen is követte a változásokat. A magánkönyvtárából fennmaradt kötetek egy csekély részét már ismerjük, de ebben a vonatkozásban majd csak nagyobb anyag ismeretében lehet határozottan állást foglalni. A levelezéséből és a munkapéldányokból ismert adatok mindenesetre azt mutatják, hogy élénken figyelte, követte, és lehetőség szerint beszerezte az újabb teológiai és kontroverz irodalmat. Grazi teológiai előadásainak kéziratain pedig még élete utolsó időszakában is javíttatott.

4) *Álnév és szerzőség.* Feltűnő, hogy Pázmány viszonylag gyakran használt rejtett nevet vagy álnevet (Joannes Jemicus, Szyl Miklós, Sallai István, Lethenyei István, S. T. D. P. P.), vagy egyes könyvei címlapján egyáltalán nem tüntette fel a szerző nevét (*Falsae originis, Dissertatio, Bizonyos okok*). A feltüntetett nevek esetében megkísérelte a korábbi kutatás a nevek viselőinek azonosítását és szerzőként való meghatározását. Ezt egyetlen esetben sem sikerült bizonyítani, sőt éppen a *Kalauz* szövegváltozatai árulkodnak arról, hogy Pázmány saját művébe kebelezte be ezeket az írásokat, mintegy kinyilvánítva saját szerzőségét. Innentől kezdve csak találgatni lehet, hogy a ténylegesen élő személyek, paptársai közül kik lehettek

azok, akikkel egyezettette Pázmány, hogy egyes írásaiban az ő nevüket használja fel. Az *Imád-ságos könyv* második kiadásának esete, annak előljáró levele a bizonyosság arra, hogy Pázmány komolyan vette a szerzőség kérdését, ezt mutatja a korábbi művekre való ezernyi hivatkozás is mindenféle műfajú írásában. Úgy látszik, Pázmány a maga teljességében és sokszínűségében járta be azt a kommunikációs teret, ami lehetőségként megadatott számára. Az irónia, a szatíra és a játékoság nemcsak egy-egy szavában, kifejezésében, mondatában, epigrammájában nyilvánul meg, de igen gyakran a műfajválasztás és a narráció terén is. Ilyen szempontból egy csoportot képez a szarkazmus tetőpontjaként említhető *Az nagy Calvinus Jánosnak Hiszekegy Istene*, a kétszer is újraírt *Öt szép levél*, a többszörös áttételt alkalmazó *Bizonyos okok*, más esetekben az álnévhasználatból fakadó félreértések szinte komikus tisztázása. Pázmány retorikai-stiláris regisztere igen sokhangú. Megmutatkozik ez egységessé szerkesztett nagy művében a *Kalauzban* is. Mindezzel a szimuláció és a disszimuláció eszközét alkalmazva olyan sajátos irodalmi közeget teremtett maga körül, amelyben ellenfelei elbizonytalanodtak, hogy aztán a viszontválaszban ő maga még inkább fölénybe kerüljön, annál is inkább, hiszen az azonnali válaszadásra (bármily terjedelemben) mindig is képes volt odáig menően, hogy minden vitában az övé lett az utolsó szó.

5) *Újraírás és kritikai kiadás.* A művek fentiekben vázolt összefüggésrendszere természet-szerűleg a kutatások jelenlegi állapotát tükrözi. A szövegátalakítások pontos regisztrálása a kritikai kiadás feladata lesz. A szövegátvételek és a recepció kérdése a későbbiekben kiterjesztendő a vitapartnerek műveire, hiszen egy-egy mű körül újabb „bokrok” figyelembevételére lesz szükség. Kétségtelen, hogy Pázmány kompilációs-újraíró eljárásainak teljes körű leírása a kritikai kiadás feladata, azonban a kritikai kiadás koncepciójához nélkülözhetetlen a művek fentiekben bemutatott összefüggésrendszerének ismerete.

Pázmány életműve nem lineárisan és kronologikusan megjelent művek sorából áll. Pázmány élete végéig dolgozott művei újraírásán, ami nehezíti a kritikai kiadás készítőinek feladatát, az újraírások szövegkritikai leírását, meghatározását.

6) *Újraírás és írói terv.* Az élete utolsó éveiben járó érsek írói terveit részletes adatok hiányában pontosan nem tudjuk felmérni. Az a feltételezés, hogy életében már saját maga teljes életműkiadást tervezett volna korábbi írásaiból, a munkapéldányok bejegyzéseinek egy részéből kikövetkeztethető, logikus elgondolás, de művei e cél érdekében átszerkesztve, az ultima manus határozottságával nem maradtak fenn.

Pázmány kompilációs és újraíró módszere és technikája egyáltalán nem mondható egyedülállónak vagy elszigeteltnek. Ilyen módon életművének, nevének helye lenne a magyar és

világirodalom jelentős „újrairói” között. Ő még Goethe előtt képviseli az „Ausgabe letzter Hand” elvét.

III. Kül- és belföldi kutatások

A projekt célkitűzésének megfelelően a kutatócsoport néhány tagja rövid kül- és belföldi kutatóutak alkalmával vizsgálta Pázmány első kiadású műveit és azok könyvbejegyzéseit. Elsősorban a kritikai kiadás számára fontos műveket írtak le (hiszen a kritikai kiadás egyik paradigmatisztikus része az autopszia alapján való példányleírás) de más, az RMNy-csoport nyilvántartásában nem szereplő, vagy autopszia nélkül regisztrált példányokat is találtak. A kutatóutak alkalmával több olyan példányt is sikerült átvizsgálni és leírni, melyek a jelenlegi hazai nemzeti nyilvántartásban nem szerepelnek. Az is feltűnt, s ez még további kutatásokat igényel, hogy egyes *Kalauz*-példányok néhány helyen kézírásos korrektúrajavításokat tartalmaznak, sőt egyes példányokban még nyomtatási különbségek is vannak. A megvalósult kutatóutak:

- Bécs: Österreichische Nationalbibliothek, Pázmáneum
- Kolozsvár: Egyetemi Könyvtár
- Nagyenyed: Bethlen Gábor Kollégiumi Könyvtár
- Kassa: Štátna vedecká knižnica
- Késmárk: Mestský úrad Kežmarok – Evangélikus Könyvtár
- Pozsony: Slovensky Národný Archiv – Káptalani Könyvtár, Egyetemi Könyvtár
- Debrecen: Református Kollégium Nagykönyvtára
- Gyöngyösi Ferences Könyvtár Budapesten tanulmányozható példányai
- Zágráb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Metropolitana
- Prága: Národní knihovna České republiky)
- Nagyvárad: Római Katolikus Püspökség Levéltára
- Szatmárnémeti: Római Katolikus Püspökség Levéltára
- Túrócszentmárton: Matica Slovenska – Szlovák Nemzeti Könyvtár

IV. Konferenciaelőadások

A projekt tagjai rendszeresen tartottak konferenciaelőadásokat a 2015–2019 közötti időszakban, ezek a következők voltak:

- 1) **Horváth Mária:** *A Posonban löt praedikatio létrejöttének körülményei* = „Szöveg, hordozó, közösség: Olvasóközönség és közösségi olvasmányok a régi magyar irodalomban.” Debrecen, 2015. november 26–27.
- 2) **Ajkay Alinka:** *Ki a jezsuitákkal! – Háromszáz éves hazugságok* = „ÚTMUTATÓ. Műhelykonferencia Pázmány Péter Kalauzáról” – Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2015. december 3.
- 3) **Bajáki Rita:** *A Kalauz egri kiadásának sajátosságai* = „ÚTMUTATÓ. Műhelykonferencia Pázmány Péter Kalauzáról” – A konferencia címe, helye, ideje: Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2015. december 3.
- 4) **Báthory Orsolya:** *Armamentarium parochorum – Egy 17. századi Kalauz-kivonat* „ÚTMUTATÓ. Műhelykonferencia Pázmány Péter Kalauzáról” = Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2015. december 3.
- 5) **Hargittay Emil:** *A Kalauz védelmében: A setét hajnalcsillag után bujdosó lutheristák vezetője (1627)* = „ÚTMUTATÓ. Műhelykonferencia Pázmány Péter Kalauzáról” – Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2015. december 3.
- 6) **Hargittay Emil:** *Pázmány könyvei nyomában: kéziratos bejegyzések a nyomtatványokban* = *Az értelmezés hatalma III. A kora újkori kéziratos nyilvánosság működésének módszertani kihívásai és tanulságai*, MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, 2017. március 29.
- 7) **Ajkay Alinka:** *„Calvinus megvallja”. Pázmány Institutio-értelmezése* = „A reformáció emlékezete, protestáns és katolikus értelmezései a 16–18. századi Magyarországon és kelet-közép Európában. Magyar és angol nyelvű nemzetközi, interdiszciplináris konferencia”, Debreceni Egyetem, 2017. május 18–20.
- 8) **Báthory Orsolya:** *Pázmány Péter Peniculus Papporum* = „A reformáció emlékezete, protestáns és katolikus értelmezései a 16–18. századi Magyarországon és kelet-közép Európában. Magyar és angol nyelvű nemzetközi, interdiszciplináris konferencia”, Debreceni Egyetem, 2017. május 18–20.
- 9) **Hargittay Emil:** *Nem felelnek a Kalauzra? A Pázmány halála utáni Kalauz-bírálatokról* = „A reformáció emlékezete, protestáns és katolikus értelmezései a 16–18.

századi Magyarországon és kelet-közép Európában. Magyar és angol nyelvű nemzetközi, interdiszciplináris konferencia”, Debreceni Egyetem, 2017. május 18–20.

10) Bajáki Rita: *Újrahasznosított imádságok* = „Váltások és (disz)kontinuitások, hagyományok és újítások a reformáció 500 éves történetében. A hosszú reformáció perspektívája a közép-kelet-európai régióban.” Refo RC / Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Magyar Tudományos Akadémia; nemzetközi konferencia, Kolozsvár, 2017. október 27–28.

11) Hargittay Emil: *„azon posztóbul külön formára szabott nadrágok”. A hitről való vitatkozások műfaji határai a kora újkorban.* = „Váltások és (disz)kontinuitások, hagyományok és újítások a reformáció 500 éves történetében. A hosszú reformáció perspektívája a közép-kelet-európai régióban.” Refo RC / Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Magyar Tudományos Akadémia; nemzetközi konferencia, Kolozsvár, 2017. október 27–28.

12) Bajáki Rita: *Szent László alakja a barokk kori imakönyvekben* = „Regum Gemma, Ladislai – Szent László király és kultusza.” Konferencia az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ, a Váci Egyházmegye, a PPKE BTK Klasszika filológia, Medievisztika és Művészettörténet tanszékei szervezésében. Vác, 2017. november 9–10.

13) Báthory Orsolya: *„Deák legyen ám!...” – Pázmány Péter Peniculus papporum című vitairatának latinsága* = „A reformáció és a katolikus megújulás latin nyelvű irodalma. III. Neolatin Konferencia”, Debrecen, 2017. december 7–9.

14) Hargittay Emil: *Pázmány Péter és a magyarországi katolikus megújulás.* = „Keresztény megújulási mozgalmak /1500-1800/.” Országos Katolikus Gyűjteményi Központ, PPKE, Budapest, 2018. április 5.

15) Ajkay Alinka: *Nepomuki Szent János tisztelete a 17–18. században* = „Keresztény megújulási mozgalmak (1500–1800).” Országos Katolikus Gyűjteményi Központ, PPKE, Budapest, 2018. április 5.

16) Bajáki Rita: *Úrvacsora- és Oltáriszentség-imádságok a 16–17. században* = „Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon”, XI. Lelkiségtörténeti Konferencia, PPKE BTK, 2018. április 6–7.

17) Báthory Orsolya: *„Hogy az Oltáriszentség imáadásába nincs bálványozás” – A katolikus Eucharisztia védelme Pázmány Péter Feleletében* = „Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon”, XI. Lelkiségtörténeti Konferencia”, Budapest, 2018. április 6–7.

- 18) Ajkay Alinka:** *„Morgók nyelvessége” – Pázmány és a nyugat-dunántúli evangélikusok* = „A dialógus formái a magyar régiségben (1450–1750)” MTA BTK ITI/ Babeş-Bolyai Tudományegyetem; Kolozsvár, 2018. május 3–5.
- 19) Bajáki Rita:** *Dialógus az imakönyvekben – a hitbéli vitákon történő felülemelkedés ünnepi pillanatai* = „A dialógus formái a magyar régiségben (1450–1750)” MTA BTK ITI/ Babeş-Bolyai Tudományegyetem; Kolozsvár, 2018. május 3–5.
- 20) Báthory Orsolya:** *Egy széljegyzet margójára – Pázmány javítása és annak utóélete a Peniculus papporumban, avagy a szerző dialógusa önmagával* = „A dialógus formái a magyar régiségben (1450–1750)” MTA BTK ITI/ Babeş-Bolyai Tudományegyetem; Kolozsvár, 2018. május 3–5.
- 21) Hargittay Emil:** *Egy megkésett „dialógus”: Pázmány Péter Kalauza és Pósaaházi János Igazság istápjá* = „A dialógus formái a magyar régiségben (1450–1750)” MTA BTK ITI/ Babeş-Bolyai Tudományegyetem; Kolozsvár, 2018. május 3–5.
- 22) Báthory Orsolya,** *Pázmány Péter Vindiciae ecclesiasticae (1620) című röpirata* = „Vezető egyházi személyek, intézmények szerepe a hívek lelkeségének alakításában a 17–18. században.” Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkeség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2019. április 26–27.
- 23) Bajáki Rita,** *Főpapok és imádságok* = „Vezető egyházi személyek, intézmények szerepe a hívek lelkeségének alakításában a 17–18. században.” Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkeség Kutatócsoport által szervezett konferencia, 2019. április 26–27.
- 24) Bajáki Rita,** *Pázmány Péter Oltáriszentség-imádságai* = „Előadások az Eucharisztia tiszteletéről 3.” Szent István Tudományos Akadémia, Budapest, PPKE BTK, 2019. május 6.
- 25) Hargittay Emil:** *A „szép” és a „jó”. Újrairás Pázmány Kalauzának három kiadásában.* = „Imitáció és parafrázis. Szövegváltozatok a magyar régiségben.” Pécsi Tudományegyetem, 2019. május 23–25.

V. Személyi kérdések és további tervek

A négy éves futamidő alatt a projektben résztvevők tudományos előrehaladása:

- Hargittay Emil benyújtotta disszertációját és megszerezte MTA doktori fokozatát (2017),

- Horváth Csaba Péter elkészítette PhD disszertációját, amelynek védeése 2019 őszén várható,
- Vámos Violetta befejezte egyetemi tanulmányait és a PPKE Irodalomtudományi Doktori Iskolájában tett sikeres felvételi után a Doktori Iskola hallgatója lett (témavezetője Ajkay Alinka).

Súlyos szakmai veszteség volt, hogy a munkacsoport egyik tagja, számos kötetünk textológiai lektora, Vadai István 2018 februárjában elhunyt. Már befejezni nem tudott munkáját a projekt keretei között együttes erővel sikerült elvégezni. – A Pázmány kritikai kiadás munkálatait a továbbiakban is szükséges lesz folytatni. A soron következő feladat a *Kalauz* szövegkritikai és tárgyi jegyzeteinek elkészítése (Pázmányok több mint 7500 jegyzete volt saját szövegéhez) és a már elkészült kéziratok kiadása lesz. Fontos feladat még a kritikai kiadás-kötetek hálózati hozzáféréseinek biztosítása a jövőben.

VI. A Pázmány kritikai kiadás fogadtatása

Megjelent köteteinkről az első értékelések a minden alkalommal megrendezett könyvbemutatókon hangzottak el. (A sorozat könyveit bemutatták: Bitskey István akadémikus, Gábor Csilla az MTA külső tagja, Heltai János DSc, Kecskeméti Gábor akadémikus, Maczák Ibolya PhD, Monok István DSc, Szelestei N. László DSc.) Ezen túlmenően az elmúlt években több ismertetés és recenzió is megjelent a kritikai kiadás-sorozatról, amelyek pozitívan értékelték tevékenységünket. Ezek a következők:

- Szabó, Ferenc SJ, [Pázmány magyar műveinek kritikai kiadása](#), Távlatok, 2013, 1–5.
- Lázár István, [Pázmány Péter: Tíz bizonyság \(1605\). Jegyzetek a szövegkiadáshoz](#), Irodalomtörténeti Közlemények, 2013, 610–612.
- Maczák, Ibolya, [Pázmány Péter: Tíz bizonyság \(1605\): Jegyzetek a szövegkiadáshoz](#), Vigilia, 2014, 75–76.
- Farmati Anna, [Egy Pázmány-mű kritikai kiadásáról: Pázmány Péter: Imádságos könyv \(1631\). Jegyzetek a szövegkiadáshoz. Szerk. Sz. Bajáki Rita, Bogár Judit. Universitas – Editio Princeps Kiadó, Bp. 2013. 460 old., Erdélyi Múzeum, 2016, 126–129.](#)
- Pallós Tamás, [A hitviták iskolája – Bemutatták a Pázmány kritikai sorozat nyolcadik darabját](#), Magyar katolikus hírportál, Paper: <http://www.magyarkurir.hu/hirek/a-hitvitak-iskolaja-bemutattak-pazmany-kritikai-sorozat-nyolcadik-kotetet/> (2017) [Teljes dokumentum](#)

- Bitskey István: „Megrostálás” – Hitvita kritikai kiadásban, Magyar Tudomány, 2018. 7. sz. https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f8974#matud_f8974
- Tasi Réka, „soha annyi könyv nem lehet, hogy többet ne írhasanak a hívek tanítására”: [Napjaink Pázmány-kutatásai, Miskolci Keresztény Szemle, 2018, 87–90.](#)

VII. Publikációk (2016–2019)

- 1) Pázmány Péter, *Keresztyéni felelet a megdűcsöült szentek tiszteletiről, értünk való könyörgésekről és segítségül hívásokról (1607)* sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta **Ajkay Alinka**, Budapest: Universitas Kiadó, 2016, 425 p., CD melléklettel (Pázmány Péter Művei 8.) (ISBN: 978-963-9671-57-7) Kritikai kiadás.
- 2) **Ajkay Alinka**, *Ki a jezsuitákkal! – háromszáz éves hazugságok = Útmutató: Tanulmányok Pázmány Péter Kalauzáról*, szerk. Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2016, 209–216. (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok; 14.) (ISBN:978-963-308-287-4) REAL
- 3) **Bajáki Rita**, Kalauz, Liber Petri Pazmani Cardinalis – *az 1760-ban megjelent egri kiadás sajátosságai = Útmutató: Tanulmányok Pázmány Péter Kalauzáról*, szerk. Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2016, 173–186. (Pázmány Irodalmi Műhely - Lelkiségtörténeti tanulmányok; 14.) (ISBN:978-963-308-287-4) REAL
- 4) **Báthory Orsolya**, Armamentarium Parochorum: *Egy 17. századi Kalauz-kivonat = Útmutató: Tanulmányok Pázmány Péter Kalauzáról*, szerk. Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2016, 187–196. (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok; 14.) (ISBN: 978-963-308-287-4) REAL
- 5) **Hargittay Emil**, *A Kalauz védelmében – A setét hajnalcsillag után bujdosó lutheristák vezetője (1627) = Útmutató: Tanulmányok Pázmány Péter Kalauzáról*, szerk. Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség

Kutatócsoport, 2016, 45–59. (Pázmány Irodalmi Műhely - Lelkiségtörténeti tanulmányok; 14).) (ISBN: 978-963-308-287-4) REAL

- 6) **M. Horváth Mária**, *A Posonban lőt praedikatio létrejöttének körülményei = Szöveg, hordozó, közösség: Olvasóközönség és közösségi olvasmányok a régi magyar irodalomban*, szerk. Gesztelyi Hermina, Maróthy Szilvia, Görög Dániel, Budapest: reciti, 2016, 209–213. (ISBN 978-615-5478-24-6)
- 7) **Hargittay Emil**, Hitvita-irodalom a kora újkori Magyarországon, *Vigilia*, 2017/8, 588-596.
- 8) Pázmány Péter, *Megrostálás (1609)*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta **Báthory Orsolya**, Budapest: Universitas, 2017, 222 p., CD melléklettel (Pázmány Péter Művei, 9.) (ISBN: 978-963-9671-64-5) Kritikai kiadás.
- 9) **Hargittay Emil** – Réger Ádám, *O gloriosa, o speciosa... – „Pázmány Péter után?”* = *Lelkiség és irodalom: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. Bajáki Rita, Báthory Orsolya, Bogár Judit, Déri Eszter, Kónya Franciska, Maczák Ibolya, Szádóczki Vera, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017, (Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti tanulmányok, 17), 178–186. (ISBN 978-963-508-856-0 ISSN 2060-7385)
- 10) **Ajkay Alinka**, *„Calvinus megvallja” Pázmány Kálvin-hivatkozásairól = A reformáció emlékezete: Protestáns és katolikus értelmezések a 16–18. században*, szerk. Száraz, Orsolya, Fazakas Gergely Tamás, Imre Mihály, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018, 267–275. (ISBN 978-963-318-751-7 ISSN 2064-549X)
- 11) **Bajáki Rita**, *Klarissza apácanvelés = Lelkiség és oktatás a régi Magyarországon*, szerk. **Bajáki Rita, Báthory Orsolya**, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2018, 9–18. (ISBN: 9789635088904 ISSN: 2060-7385)
- 12) **Bajáki Rita**, *Úrvacsora- és Oltáriszentség-imádságok első imakönyveinkben =*, szerk. Szelestei N. László, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport *Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon*, 2018, 9–19. (ISBN 978-963-508-898-0 ISSN 2060-7385)

- 13) **Bajáki Rita**, *Klarissenbildung in Ungarn der Barockzeit*, Studia Universitatis Babes-Bolyai – Theologia Catholica Latina 2018:2. 45–58. Paper: 10.24193/theol.cath.latina.2018.LXIII.2.02 , 14 p. (2018)
- 14) **Báthory Orsolya**, *Pázmány Péter Peniculus papporum = A reformáció emlékezete: Protestáns és katolikus értelmezések a 16–18. században*, szerk. Száraz, Orsolya, Fazakas Gergely Tamás, Imre Mihály, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018, 283–292. (ISBN 978-963-318-751-7 ISSN 2064-549X)
- 15) **Báthory Orsolya**, „Hogy az Oltáriszentség imadásába nincs bálványozás”: *A katolikus Eucharisztia védelme Pázmány Péter Feleletében = Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon*, szerk. Szelestei N. László, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2018, 21–32. (ISBN 978-963-508-898-0 ISSN 2060-7385)
- 16) **Hargittay Emil**, *Nem felelnek a Kalauzra? A Pázmány halála után Kalauzbírálatokról = A reformáció emlékezete: Protestáns és katolikus értelmezések a 16–18. században*, szerk. Száraz, Orsolya, Fazakas Gergely Tamás, Imre Mihály, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018, 276–282. (ISBN 978-963-318-751-7 ISSN 2064-549X)
- 17) **Bajáki Rita**, *Kompiláció 16. századi imakönyveinkben = Átfedések: Szövegalkotás a 16–18. századi irodalomban*, szerk. Kiss Farkas Gábor, Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, MTA–ELTE Humanizmus Kelet-Közép-Európában Lendület Kutatócsoport, 2019, 69–77. (ISBN: 9789635089079)
- 18) **Báthory Orsolya**, „Audi Luthere...”: *Luther és az ördög disputája Pázmány műveiben = Átfedések: Szövegalkotás a 16–18. századi irodalomban*, szerk. Kiss Farkas Gábor, Maczák Ibolya, Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, MTA–ELTE Humanizmus Kelet-Közép-Európában Lendület Kutatócsoport, 2019, 115–138. (ISBN: 9789635089079)

- 19) **Báthory Orsolya**, „*Deák legyen ám!...*”: *Pázmány Péter Peniculus papporum című vitairatának latinsága = A reformáció és a katolikus megújulás latin nyelvű irodalma*, szerk. Békés Enikő, Kasza Péter, Kiss Farkas Gábor, Lázár István, Molnár Dávid. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2019, 229–244. (ISBN 978-615-5478-69-7 ISSN 2416-125X)
- 20) **Hargittay Emil**, *Pázmány Péter írói módszere: a Kalauz és a vitairatok újraírása*, Budapest: Universitas Kiadó, 2019, 272 p. (ISBN 978-963-9671-77-5)^[x1]
- 21) **Pázmány Péter**, *Egy keresztyén prédikátortól, S.T.D.P.P. az kassai nevezetes tanítóhoz, Alvinczi Péter uramhoz íratott öt szép levél (1609) – Egy tudakozó prédikátor nevével íratott öt levél (1613)*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket készítette **Horváth Csaba Péter**, Budapest: Universitas Kiadó, 2019, 528 p. (Pázmány Péter Művei 10.) (ISBN: 978-963-9671-76-8) Kritikai kiadás.